

Llegendes i excursions de Vicenç Plantada. Delegat a Mollet de l'Associació d'Excursions Catalana (1880-1890)

Joan Armangué i Herrero*

Resum: Intensament relacionat amb el moviment excursionista català, Vicenç Plantada i Fonolleda (1839-1913) es construeix un lloc de prestigi comarcal, tot introduint a Mollet del Vallès un model d'associacionisme cultural fidel als principis de la Renaixença. Col·labora amb les principals publicacions periòdiques, tant barcelonines com vallesanes, lligades al nou concepte de catalanisme d'arrel romàntica que comença a tendir cap a la politització. Això, però, arribarà en una fase successiva; de moment Plantada es relaciona amb el diari *La Renaixensa* i amb l'Associació d'Excursions Catalana per la seva condició de corresponent i delegat local: a través de les seves col·laboracions, conferèn-

cies i publicacions molletanes aconseguirà que les cròniques de Mollet del Vallès arribin arreu de Catalunya. En aquest article aprofundim l'estudi de les seves habilitats relacionals, el seu concepte personal d'excursionisme i la seva manera de veure el folklore, en el qual crida el nostre interès la fusió entre història i llegenda, que li atorga un lloc preeminent en la difusió renaixentista del llegendari vallesà.

9

Paraules clau: arqueologia, Associació d'Excursions Catalana, excursionisme científic, folklore, Gallecs, Francesc Maspons i Labrós, llegendari, megalitisme, Mollet del Vallès, Pedra Salvadora, Romanticisme, Vicenç Plantada i Fonolleda

The legends and hikes of Vicenç Plantada. Mollet delegate for the Hiking Club of Catalonia (1880-1890)

Abstract: A man with close ties to the Catalan hiking movement spearheaded by the Hiking Club of Catalonia, Vicenç Plantada i Fonolleda (1839-1913) carved out a position of regional prestige by introducing a model of cultural associationism faithful to the principles of the Catalan Renaixença (Catalan Renaissance) to

Mollet del Vallès. He worked with the main Barcelona and Vallès periodicals promoting the new concept of romantic Catalanism, which was on the cusp of tending towards increased politicisation. That phase, however, would arrive at a later date; at the time, Plantada was a local correspondent for the *La Renaixensa* newspaper and a delegate for the Hiking Club of Catalonia: his contacts, conferences and publications from Mollet ensure the chronicles of the municipality cir-

* Periodista, filòleg i professor de la Universitat de Càller (Sardenya, Itàlia), jarmangué@libero.it
Article rebut el 3 de febrer de 2020; acceptat el 14 de juny de 2020.

culate throughout Catalonia. In this article, we take an in-depth look at his interpersonal skills, his personal understanding of the Catalan hiking movement, and his perception of folklore, particularly his fusion of history and legend, which earned him a pre-eminent place in the circulation of

Vallès folklore during the Renaixença.

Keywords: archaeology, Hiking Club of Catalonia, scientific hiking, folklore, Gallecs, Francesc Maspons i Labrós, legends, megalithism, Mollet del Vallès, Pedra Salvadora, Romanticism, Vicenç Plantada i Fonolleda

1. L'Associació d'Excursions Catalana (1878-1890)

L'Associació d'Excursions Catalana (AEC) va néixer a Barcelona el 21 de setembre de l'any 1878 com a escisió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (ACEC), fundada dos anys abans. Un dels primers afanyes de la nova entitat fou la creació de delegacions excursionistes per tot el territori català a càrrec de socis delegats, consociats dels residents a Barcelona. Els presidents que se succeïren al capdavant de l'Associació foren Josep Fiter, Ramon Arabia i Francesc de Sales Maspons i Labrós (Samper 2013: 86-87).

2. Creació de la delegació molletana de l'AEC (1878-1879)

Entre els socis de l'AEC més interessats a establir relacions de caràcter associatiu amb Mollet del Vallès i els seus dinamitzadors culturals, destaca sense cap ombra de dubte Josep Fiter i Inglès, jove barceloní que havia estat fundador de l'ACEC i ara presidia l'AEC (1878-1879). Se'ns fa evident que el seu interès fonamental és una làpida de marbre en llatí que es trobava a la façana de l'església de Sant Vicenç de Mollet.

Gràcies al seu càrrec de president, no li resultà gaire difícil d'entrar en contacte amb el rector d'aquella es-

glésia, el menor observant Mn. Vicenç M. Triadó, que fou tot seguit proposat i nomenat soci delegat a Mollet el 2 de novembre de 1878, abans de l'aparició del primer número del *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, el 20 de novembre. Entre els socis residents que havien defensat la seva candidatura hi destaca, naturalment, Josep Fiter.¹

D'una manera o altra, el president i el rector de Sant Vicenç acordaren la que havia de ser la primera excursió col·lectiva de l'AEC a Mollet del Vallès. Els contactes personals previs a la visita ens són demostrats per una expressió que trobem en boca de Ramon Arabia, quan a la crònica de l'excursió es refereix al rector molletà amb aquesta gentilesa: «En Mollet fórem obsequiats per mossèn Vicenç Triadó amb l'amabilitat que té acostumada».²

Efectivament, el 6 de gener de 1879 se celebrà una visita a Mollet, que quedava de pas per arribar a Caldes de Montbui, on interessaven als excursionistes tres làpides de marbre localitzades a la façana de l'església parroquial. A Mollet, escriu Arabia a l'acta de l'excursió, Mn. Vicenç Triadó «nos ensenyà la iglésia, quin altar major, d'estil gòtic flamígero, és una verdadera preciositat, i a més nos donà ocasió de fixar-nos en uns característics detalls de la pica d'aigua

¹ Extraïem aquestes dades de caràcter associatiu de Pérez 1997: 57. L'autor consultà les fitxes del Llibre de socis de l'arxiu de l'AEC, de manera que pot fer constar en nota les dates i els responsables de les propostes dels nous socis molletans.

² Ramon Arabia, «Excursió col·lectiva a Caldes de Montbui i Mollet» (*Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, n. 3, gener de 1879, p. 33).

Figura 1. Retaule de Sant Vicenç a l'altar major de l'antiga església gòtica, fotografiat a la dècada de 1920-30. Font: Conxita Manils i Molins

beneïda de la dreta, únics en son gènere.³ Una làpida examinarem també, mes sobre d'ella parlarem més extensament en altre número». En efecte, no els interessa gaire, de moment, donar detalls sobre com s'havia procedit, aquell mateix mes de gener, a

Figura 2. La làpida sostreta és trobada al costat de la porta principal de l'antiga església. La fotografia correspon a la dècada de 1930, quan ja feia molts anys que la làpida estava a Barcelona. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

l'hora d'aconseguir la làpida per tal de poder-la estudiar amb major comoditat i que passés a enriqueix el nou Museu de l'associació.

Això s'havia esdevingut en una segona excursió, el 19 de gener, a la qual participaren els socis Josep

³ Com que l'església va ser destruïda durant la Guerra Civil, podrien resultar interessants els dibuixos que van fer-ne els excursionistes Josep Fiter i Roman Arnet i que en acabat van donar al Museu (Butlletí, n. 7, maig de 1879, p. 110).

Fiter, Canal i Roman Arnet (aquest darrer havia proposat ell també, amb Josep Fiter, el nom de Mn. Triadó com a soci). La delegació barcelonina se'n tornà de Mollet amb un extraordinari botí «gràcies a les gestions i desinterès de nostre delegat P. Vicenç M. Triadó»: fonamentalment la desitjada làpida de marbre, que el rector prèviament ja havia fet extreure de la façana; dues bales del temps de la Guerra de la Independència, i un cos d'estàtua del segle XVI que representava sant Vicenç Ferrer; tot plegat procedent de l'església parroquial.

La làpida de Mollet fou considerada l'element més important dels objectes recollits (i resultà doble: romana per una banda i cristiana per l'altra). El *Butlletí* s'hi referirà sovint⁴ i hi dedicarà dos articles del pare Fidel Fita, famós epigrafista arenyenc, aleshores resident a Madrid.⁵

Els responsables de l'operació no sabien encara, però, que certes irregularitats d'aquella donació havien de procurar seriosos maldecaps a Mn. Triadó, tal com ens n'informa Vicenç Plantada al seu interessant article de 1884 «Principi d'una falsa tradició».⁶

3. Vicenç Plantada, soci delegat a Mollet (1880-1881)

Les dues estades a Mollet d'aquells savis procedents de Barcelona, emigrants des del punt de vista social i cultural, catalanistes convençuts, van desvetllar un moderat furor entre persones afins a Mn. Vicenç Triadó. Poc després de conèixer-los o d'haver-ne tingut notícia, i probablement consell, de part del rector, ja consten com a socis delegats a Mollet dos altres noms lligats a l'església: Pere Pons i Prat, vicari de Sant Vicenç; i Joan Gaia, rector de Gallecs. Només tornarem a sentir parlar d'aquest delegat tan local l'1 de gener de 1881,⁷ quan saludarà a l'estació de Gallecs tres dels distingits socis pioners: Arnet, Canal i Arabia, que amb el tren del Calderí van de Mollet a Caldes de Montbui.⁸ De Pere Pons, no en tornarem a saber res més.

No va ser gaire més actiu que aquests consocis el metge molletà Benet Altisench, alta a l'AEC el 1880. En canvi, havia de fer feina per quatre el nostre Plantada, nomenat soci delegat a Mollet el 4 de juny de 1880: un dels seus tres proposants havia estat Ramon Arabia (Pérez 1997: 57).

Dins d'aquesta gran entitat, el mestre i veterinari pobletà que era, devia

⁴ Destaca la «Vetllada del dia 22 de Març de 1879», durant la qual «lo Sr. Fiter e Inglès procehí [sic] a la lectura d'una extensa ressenya de l'excursió particular practicada lo 19 de gener proppassat a Mollet. [...] Descrigué després l'entusiasta acollida del digne delegat de l'Associació, mossèn Vicenç Mª Triadó, judicant més tard les curiositats totes que tanca la iglésia, especialment la notable pica del segle XII [sic, per «XVI»] i la graciosa portada del renaixement» (*Butlletí*, n. 5, març de 1879, p. 63).

⁵ «Carta del soci honorari P. Fidel Fita sobre la làpida descoberta en l'excursió dels dies 6 i 19 de gener a Mollet» (*Butlletí*, n. 4, febrer de 1879, p. 44-47); i «Interpretació de la làpida del segle XII trobada a Mollet» (*Butlletí*, n. 7, maig de 1879, 105-106).

⁶ «Principi d'una falsa tradició». Text llegit el 17 de gener de 1884 (*Butlletí*, n. 68-69, maig de 1884, p. 96-97); vegeu-ne la transcripció dins Plantada 1997-98, II, 106-108 (el text és firmat el 1883). Pel que fa a la polèmica relativa a la donació de la làpida, veg. Pérez 1995.

⁷ El 1883 trobarem com a rector de Gallecs Mn. Pau Piferrer, que rebrà a la parròquia de Gallecs un grup d'excursionistes, entre els quals Francesc Maspons i Vicenç Plantada: «Excursió col·lectiva a Gallecs» (*Butlletí*, n. 86, novembre de 1885, p. 219-223).

⁸ Artur Osona, «Excursió particular a Santa Maria de l'Estany, los dies 1 i 2 de gener de 1881» (*Butlletí*, n. 30, març de 1881, p. 67-68).

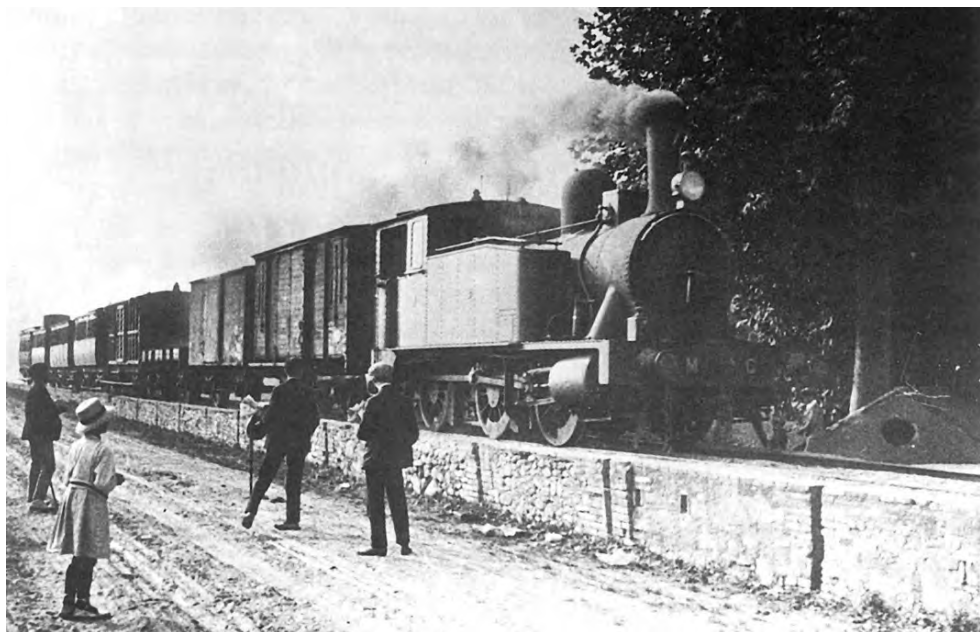

Figura 3. **Comboi del Calderí, a principis del s. XX.** Font: **Carles Salmerón i Bosch**

trobar que no tenia un paper definit dins de l'AEC i que no sabia quin joc li tocava fer; de manera que va romandre inicialment passiu, com els seus consocios de delegació. La seva activitat associativa, durant aquells primers mesos, fou gairebé nul·la: es limità a fer donació a la Biblioteca de l'AEC dels seus dos opuscles publicats a Barcelona el 1880: *Teorías para impedir la formación del granizo* i *Algunos amigos íntimos del agricultor*. Ens interessa ara concentrar-nos en aquest segon títol, a la portada del qual l'autor ja firmava com a soci delegat de l'Associació d'Excursions Catalana.

L'1 de gener de 1881 va desesperar-se, però, alguna cosa en l'esperit inquiet de Plantada. Com el seu consoci de Gallecs, ell també va tenir

aquell dia l'oportunitat de saludar, a Mollet, la delegació de l'AEC que baixava del tren procedent de Barcelona i canviava de línia per tal d'anar cap a Caldes de Montbui. L'acompanyava l'altre consoci local, nou com ell, Benet Altisench.⁹ Es tractava encara de delegats que tenien com a únic encàrrec acollir els excursionistes de l'Associació, posar-se a la seva disposició, trobar-los guies, organitzar les coses i, al capdavall, tornar-se a quedar sols i incomunicats.

Ara bé, una altra cosa s'esdevé aquell mateix dia: acaba d'aparèixer el primer número del diari *La Renaixensa*, amb el qual Plantada col·laborarà intensament al llarg dels anys amb les seves cròniques molletanes. La pri-

⁹ Llegim a l'acta de l'excursió: «Assistiren en aquesta excursió los socis Srs. Ramon Arnet, Canal, i Ramon Arabia [i Artur Osona, secretari i redactor de l'acta], que sortits a les 5h 50' del matí del dissabte (dia primer d'any) amb lo tren de Granollers, baixaren a Mollet, on los esperaven los delegats Srs. Altisench i Plantada a les 6h 35', tornant a sortir a les 7,40 amb lo tren cap a Caldes de Montbui [el Calderí]».

mera d'aquestes cròniques, del 3 de març de 1881, assenyala que l'autor ha regalat a la redacció de *La Renaixensa* els mateixos dos opuscles als quals ens hem referit més amunt; i recorda més una carta d'acompanyament de l'obsequi que no pas la proposta d'una nota periodística.¹⁰ L'èxit, doncs, potser no gaire esperat, de la publicació del seu text en una revista tan prestigiosa, devia empènyer Plantada a procedir amb la mateixa estratègia a l'AEC, amb la intenció d'aproximar-se a la redacció del *Butlletí* i, alhora, a la seu central de Barcelona.

I és que el primer article de Plantada publicat al *Butlletí* recalca, traduïts al català, alguns paràgrafs sencers de la seva crònica a *La Renaixensa*. Podria ben bé ser, aquesta també, una mena de carta d'acompanyament dels dos llibretons oferts a la Biblioteca, als quals es refereix l'autor no gaire de passada. Li interessa destacar el fet que ha creat una societat infantil molletana protectora dels animals i que, per tal d'enfortir-ne l'esperit, ha publicat ell mateix un llibretó intítulat *Algunos amigos íntimos del agricultor*, llibretó amb el qual obsequia la biblioteca de l'entitat.¹¹

I amb això, el bon veterinari ha fet el seu petit primer pas no només al *Butlletí*, sinó a l'estructura interna de l'Associació, cosa que li permetrà un contacte directe i immediat amb els millors estudiosos de folklore que podia oferir-li Catalunya, entre els quals, fonamentalment, Francesc Maspons.

4. Donatius de Plantada per a la Biblioteca i el Museu (1881)

Anirem veient, i ens hi referirem de manera explícita, que els actes presencials de Plantada anaren normalment acompanyats d'un obsequi directament relacionat amb el tema tractat; alhora, els obsequis sovint trobaran una explicació en algun acte que l'havia acompanyat.

Vicenç Plantada donava molt de valor als objectes que lliurava al Museu, i això ara, a nosaltres, podria sobtar-nos amablement; però ens informa de manera subtil del caràcter del nostre cronista, del consoci de comarques (que diem ara), de la seva agrícola sensibilitat en contrast amb la sensibilitat d'aquells senyors de Barcelona. El mateix 1881, Plantada va fer donació al Museu dels següents objectes: «Vàries secrecions de goma¹² en lo roure. Trossos de sulfat de bari, trobat en lo terme de St. Fost [sic]. Un niu d'aranyes recollit en los encontorns de Mollet. 3 electròscopos per a descobrir aigües subterrànies. Un brot de pi nano»;¹³ i per a la Biblioteca, materials bibliogràfics molletans: els goigs de Sant Jaume apòstol «en lo antiquíssim temple de Gallecs del Vallès»; i del gloriós Sant Valerià.¹⁴ És a dir, devocions locals... i personals: per a Plantada, com qui diu elements de cultura popular i material trobats al pati de casa.

Un dels primers socis que Plantada havia conegut a l'AEC —ja n'hem

¹⁰ Veg. aquest article publicat dins Pérez 1997: 74-75.

¹¹ Vicenç Plantada, «Societat infantil molletana. Protectora dels animals útils a la pagesia» (*Butlletí*, n. 32-33, maig-juny de 1881, p. 136).

¹² Es refereix a les estructures tumorals conegudes científicament com a gales o cecidis.

¹³ *Butlletí*, n. 32-33, maig-juny de 1881, p. 144. En totes les citacions de textos procedents del *Butlletí* de l'AEC, normalitzem l'ortografia mirant de no vulnerar els aspectes morfològics. Així i tot, transformem «ahont» en «on», en tots els casos; i «ab» en «amb».

¹⁴ *Butlletí*, n. 36-37, setembre-octubre de 1881, p. 240. Recordem que Mn. Joan Gaia, aleshores rector de Gallecs, era soci delegat de l'AEC a la localitat.

parlat—, el Sr. Ramon Arnet, aquell mateix any havia regalat al Museu una làpida inèdita procedent de Terrassa i una verge bizantina; i ja hem tractat prou la làpida romana i altres béns de l'església que Mn. Vicenç Triadó havia lliurat a l'Associació. Els donatius de Plantada ens semblen ben tristos, que amb la seva bonhomia es presentava a la seu de l'AEC amb un niu d'aranyes, amb la branca d'un pi... Som ben lluny de la immensa capacitat de lliurar obsequis del notable consoci Cels Gomis, al qual la Junta Directiva va dedicar aquestes paraules: «Los infrascritos, ateniendo a la importancia creixent i ininterrompuda dels donatius del nostre consoci Cels Gomis [asseguren] que és just demostrar lo agraiment de l'Associació per a qui tant i tant fa en favor d'ella [ja que] los actuals armaris del Museu a penes basten ja a contenir tots los objectes que el formen».¹⁵

Però qui fa el que pot, no està obligat a fer més. I alhora, anirem veient l'oportunitat d'alguns dels objectes regalats per Plantada. Fixem-nos, per exemple, en els tres electroscopis (branquetes d'arbre que servien per a trobar aigua sota terra). Vet aquí la seva explicació.

Vicenç Plantada va pronunciar la seva primera conferència a la seu barcelonina de l'Associació el dia 5 d'abril de 1881: «Modo de saber on existeixen aigua i metalls subterranis».¹⁶ Hi explica com funcionen els electroscopis, tot fent demostracions amb alguns exemplars que havia portat per a l'ocasió; enllestida la xerrada, obsequia el Museu amb

tres d'aquests objectes. Poc després, a la crònica relativa a la seva «Excursió a Montmeló», del 12 de maig, assenyalarà amb mal amagat orgull (orgull associatiu) que, tot tornant a Mollet, havia tingut ocasió de veure «lo plàtano del que se'n tallà un electroscope dels que hi ha en lo Museu de l'Associació i que serviren per a ma conferència». Es tractava d'un detall veritablement personal. De material ben pobre (una branca de plàtan en forma de Y), però de tant de valor emotiu que, dos anys més tard, l'amable molletà obsequià encara l'Associació amb un opuscle —que no hem aconseguit de localitzar ni hem trobat descrit enlloc—, firmat per ell mateix sobre la *Conferencia dada per lo donador en la Associació d'Excursions Catalana, lo dia 5 d'abril de 1881*. Està clar que «lo donador» no ho és del niu d'aranyes ni de la goma de roure..., sinó dels tres estimats electroscopis que l'entitat havia acceptat per al propi fons museístic.

I ara veurem d'on va sortir la branca de pi, de la qual tan satisfet estava el nostre amic.

5. Primera excursió col·lectiva de la delegació molletana (1881)

És ben possible que Vicenç Plantada, amb el seu posat més aviat ingenu, el seu tarannà pagesívol, els seus interessos de modest propietari rural..., deixés desorientats els seriosos intel·lectuals d'un dels principals centres associatius de Catalunya des d'on es difonia l'esperit de la Renaixença: un mestre satisfet que la seva societat infantil protectora dels animals hagués salvat dues niuades aquell

¹⁵ Butlletí, n. 32-33, maig-juny de 1881, p. 146; pel que fa a Cels Gomis, veg. Samper 1913.

¹⁶ Butlletí, n. 32-33, maig-juny de 1881, p. 103-104. Tots els textos firmats per Vicenç Plantada apareguts en aquest butlletí es poden llegir al llibre en dos volums a càrrec de Ferran Pérez, *Obres Completes de Vicenç Plantada* (Plantada 1997-98).

any i que fos ben considerada pel rector local, Mn. Vicenç Triadó, cosa que havia de fer saber tant a la redacció de *La Renaixensa* com del *Butlletí* de l'AEC. Fins i tot destacava pel llenguatge escrit, més espontani que no pas l'encorbatat, encarcerat, de certs consocis: al seu primer article no s'havia estat d'aconsellar d'emprendre-se-les «a pedrada seca» contra certs adults maltractadors d'animals. I se't presentava amb pedretes de sulfat de barita a les mans i et deia: «Miri, per al Museu».

Si aquesta imatge que a nosaltres ens sembla entranyable va ser considerada, malgrat tot, com una estranyesa, lleugeresa o debilitat, veurem que progressivament la redacció del *Butlletí* i, amb ella, els equips directius que se succeïen al capdavant de l'Associació, van anar canviant de parer. I d'una manera que al seu moment se'ns farà diàfana.

16

Això començà el maig de 1881, quan Plantada decidí d'imitar els costums i rituals propis de la filosofia del *Butlletí* a l'hora de redactar la seva primera acta d'una «Excursió a Montmeló» (*Butlletí*, n. 32-33, maig-juny de 1881, p. 134-136). Efectivament, els consocis molletans de l'AEC han acordat de fer una activitat conjunta, pròpia d'una delegació amb una certa autonomia, amb capacitat d'actuació pròpia.

És clar que una cosa és l'"informe" que Plantada presenta a l'Associació i tota una altra la realitat que deuen haver viscut. Però llegim atentament aquesta crònica. De primer, convé assenyalar que encara mai no havíem trobat reunits tots els membres actius de la delegació de Mollet per tal de dur a terme un projecte comú: «A les 3 h de la tarda nos reunirem en la plaça

de Mollet los socis delegats mossèn Vicenç Mª Triadó, D. Benet Altisench i lo infrascrit, a qui nombraren secretari, i sortírem del poble per lo carrer de la Pietat».¹⁷ I volem destacar a més un aspecte formal que, però, trobem decididament d'impacte: es tractava no només d'una activitat de la delegació molletana, sinó també d'un primer contacte interdelegacions Mollet-Parets:

Abans d'arribar a l'estació deixàrem dita via [la carretera de Barcelona a Girona], emprenent un caminet que hi ha a la dreta i que ens conduí a la rectoria [de Montmeló]. Allí hi trobàrem a nostre benivolgut consoci de Parets, n'Andreu Verdaguer, i lo reverend Anton Prat, senyor rector del Coll, los quals nos acompanyaren, aixís com també l'hereu de ca'n Mansió, Rafel Fontcuberta, que conra lo terreno.

I un cop enllestida l'excursió, «després de saludar-nos tots los excursionistes, nos despedírem amb la idea de fer alguna altra excursió».

Tot molt formal. Tant, que el secretari de l'acta, Plantada, per enllestir el seu encàrrec haurà de ser rigorós, fred, esquemàtic i analític. En resulta un text avorrit, però per a nosaltres carregat de simbologia.

Ens fa gràcia imaginar-nos aquests tres bons molletans, que sempre devien anar enganxats poble i parròquia amunt i avall, que decideixen de fer plegats aquella novetat que a ciutat en diuen excursions. Pot resultar alhora simpàtic el fet que, en comptes de sortir en tren de Barcelona (amb tots els detalls d'horaris que això generalment suposa), surtin senzillament «per lo carrer de la Pietat». Així de simple i immediat. A més, diu que no poden escollir camí,

¹⁷ Avui, carrer de Gaietà Ventalló

perquè ja només en queda un («puig la [carretera] de la Pineda Fosca ha desaparegut per a conrar-la»). Sense tartana, quan Plantada estava acostumat a utilitzar-la per la seva condició de veterinari (per arribar-se a Sant Fost, a Parets, etc.). Han decidit, en definitiva, de fer un salt com qui diu al poble del costat. La destinació, anar a berenar sota un pi, «objecte principal de nostra excursió».

Vet aquí que arribem al pi de la branca que el Museu de l'AEC acceptarà com a donatiu de mans de Vicenç Plantada:

Després d'haver passat per lo barri de ca'n Bonastre, abans d'arribar dalt de la serra per la carretera que va a Parets, trencàrem a l'esquerra; passats uns quants pins, entràrem a una vinya i a cosa d'uns vint passos, arribàrem

a l'objecte principal de nostra excursió. Era aqueix un famós pi-nano de pinyons (*Pinus Pinea* L), arrelat en un terreny argilós-sorrenc en sa superfície i saulonenc-blanquinós a uns dos i mig pams sota terra, de propietat de D. Felip Solà, veí de Barcelona. Fa 34 anys que fou sembrat de pinyons aquell tros de terra, creixent normalment tots los pins menos lo que anem a descriure; tenint-lo en tanta estima lo senyor Solà que al tallar-los per a plantar-hi vinya fa set anys, lo respectà com joia molt preuada.

I ara de nou l'autor, el senyor secretari, passa a descriure amb to sever l'aspecte extern de l'arbre i en diagnostica una malaltia provocada per una larva: és per això que el pi nano, conegut també com a rabassut, mesura només 170 cm (l'alçada d'un home, la seva alçada).

Figura 4. Vicenç Plantada, fotografiat el 23 d'abril de 1912, al costat del pi nano o rabassut de Montmeló, durant la que seria la seva darrea visita al famós pi abans de la seva mort, el 20 de novembre de 1913. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

Malgrat l'estil esquemàtic del text, hi trobem afortunadament un parell de notes folklòriques. La principal és la referència al famós miracle de sant Vicenç Ferrer:

[Tot sortint de Mollet] passàrem deixant a l'esquerra lo Trenc que havia sigut hostal; ca'n Gurguì, Ribera, Puig i lo també abans famós Hostal de la Grua, davant del qual hi ha una capelleta tancada amb un reixat de ferro y llum totes les nits y molts dies, en la que es venera lo Sant Cristó que hi deixà sant Vicenç Ferrer¹⁸ després d'haver fet en aqueix lloc un notable sermó i un important miracle.¹⁹

Més endavant, Vicenç Plantada s'interessarà per l'origen d'un nom, origen que resulta fantasiós i obre el camí a allò que anomenem una llegenda explicativa: « [...] girant nostra conversa sobre que Montmeló deu pot ésser son nom a la forma del turó que té al N.E., nomenat de les Tres Creus, per semblar mig meló»;²⁰ i consigna una difosa comparació popular, gens etimològica i del tot improbable:

Nos digué mossèn Vicenç [Triadó] que un franciscà li havia dit: «Qui vegi aquell turó ja pot fer-se la il·lusió

de que es troba a Jerusalem mirant lo Calvari, doncs té una forma igual», a lo que afegí lo senyor Fontcuberta que a varis havia sentit a dir lo mateix.

Notable, enginyós i irònic l'estil de la següent frase: a més del plàtan del qual va fer-ne, com hem vist, un electroscopi, en arribar a Mollet procedent de Montmeló Plantada té ocasió de tornar a veure

la notable figuera, qual origen ni los nostres avis recorden, que viu al dret de la volta de sobre les campanes al N. de la nostra torre campanar, desafiant los freds, vents, fortes seques i les garrotes des que de tant en tant sofreix amb l'objecte de que es mori, ateses les amples esquerdes que van produint ses arrels.

Per acabar, assenyalem que aquest és el darrer cop que hem trobat Mn. Triadó en contacte amb la delegació i amb Mollet. Poc després d'aquesta excursió, el 1884, serà traslladat a Hostafrancs, des d'on continuarà col·laborant amb el Butlletí amb periòdics comunicats.

Vet aquí que, per tot plegat, l'obsequi de la branca de pi nano a l'Associació adquiriria als ulls del donador un valor decididament emotiu.

18

¹⁸ Recordem que aquest popular predicador medieval era i és encara el patró de Mollet del Vallès i que dona nom a l'església parroquial, que li és dedicada, motiu pel qual el seu nom era molt difós a la localitat. Vicenç Plantada i Vicenç Triadó es reuniren sovint a la rectoria de l'església de Sant Vicenç: la festa patronal se celebra el 22 de gener.

¹⁹ Veg. la fitxa relativa a aquest miracle al *Repertori biobibliogràfic de la literatura popular catalana: el cicle romàntic* (Oriol-Samper 2011: p. 364). Francesc Maspons havia d'escriure més endavant sobre aquest «important miracle», com a nota del seu opuscle sobre *Lo Vallés* (1881: 17-18), el següent paràgraf: «Conta la tradició que un dia al mig de l'estiu anava St. Vicenç Ferrer seguit d'una munió de gent desitjosa d'escoltar sa santa paraula; que arribà a l'Hostal de la Grua, més enllà de Mollet, i com tothom tingué una set que l'abrusava, St. Vicenç convertí en vi l'aigua que en lo pou hi havia. Conta també que una altra vegada St. Vicenç hi passà i, demanant beure, l'hostaler ambiciós li féu pagar a ell i a tota la comitiva que duia lo vi que tragué del pou, doncs que encara en dava, i que llavors St. Vicenç, en càstig, féu que lo vi se tornés altra volta aigua i fos eixa ben escassa».

²⁰ El DCVB, s.v., ens dona la següent explicació etimològica: «Segons Griera, del llatí *monte motulone*, 'muntanya cònica'. Així i tot, els muntanyencs han endevinat, si més no, que fou el turó de Montmeló qui donà nom a la localitat.

6. Els costums populars del Vallès

No cal dir que aquesta crònica, amb la revelació de l'activitat i l'activisme de la delegació molletana —que de fet era un tenaç presencialisme personal i associatiu de Plantada— degué ser molt ben rebuda entre els oients. Les timideses inicials del de Mollet, els temors infundats, s'esvaïren en ocasió de la veritable prova iniciàtica de Plantada a la platea de l'entitat: el 24 de febrer de 1882 fou llegida públicament una comunicació seva sobre la versió molletana de «La Serravella», un costum tradicional estès al Vallès, propi de Quaresma.²¹ Amb aquest tema i aquesta profunda devoció —que no fora l'adequada per a un secretari redactor d'una acta—, Plantada ara ja pot esplanar-se literàriament a l'hora de presentar una humil cançó infantil:

Lo dia que parteix pel mig la Quaresma és un dimecres. Al·lusiva és tal vegada a aqueixa partió la festa que els nois del Vallès cada any celebren per dita diada baix lo nom de Serravella. Alguna ploma més ben trempada que la meua potser ho aclareixi. Per ma part lo que puc i m'atreveixo a fer és una lleugera descripció de la tan alegre festa de la infància.

A la manera que els fadrins i fadrines disfruten quinze dies abans d'arribar a la festa major, pensant amb la cobla, envelat, catifes i vestits; als nois també

se'ls veu pintada la satisfacció abans del dia de la Serravella, pensant amb los companys de la colla, bandera, faixados, xarreteres,²² serra, cistell, ous, botifarres, quartos, nous, panses...

La lectura interessà tant que tot seguit els «Costums populars del Vallès» esdevingueren una secció permanent del Butlletí, fins a la seva desaparició el 1890. Aquell any 1881 se'n publicaren quatre lliuraments o episodis, si volem, que al llarg de la dècada arribaran a ser una trentena.

Aquesta prosa relaxada i sentida amb què Plantada s'estrena al Butlletí com a folklorista, a nosaltres ara ens resulta ben oportuna per tal de posar en evidència la predisposició personal i literària de Plantada envers la llegenda: no recull materials d'aquest gènere, ara, sinó cançons, jocs i costums en general; però és la seva pregona conformació estètica, la seva manera íntima de veure i expressar la vida rural, allò que el duu a conferir un estil llegendari a la realitat, fins i tot la més banal i quotidiana. Fixem-nos, per exemple, amb quina sensibilitat descriu el joc de «Tim, tam»:

Aqueix joc és molt senzill. L'usen los nois, noies, joves i ancians. En quant a mi,²³ m'agrada molt quan lo veig practicar entre un avi i nebotet:²⁴ per això, permeti-se'm que el descriga tal com s'acostuma a fer entre los dos últims

²¹ «La Serravella. Costums populars del Vallès» (Butlletí, n. 40-41, gener-febrer de 1882, p. 24-26). Plantada es tornarà a interessar per la cançó de «La Serravella» set anys més tard (encara dins dels seus «Costums populars del Vallès»), quan li serà publicada una nota en què demostrarà una major consciència comarcal, des del moment que publicarà les versions de Santa Perpètua de Mogoda, Montmeló i Caldes de Montbui» (Butlletí, n. 127-132, abril-setembre de 1889, p. 227-229).

²² xarreteres: cotxets, carretons.

²³ L'autor deixa de banda la monòtona descripció del joc, la seva mecànica narrativament freda, per tal de lliurar-se a una descripció naturalista, un quadre de costums (seguint en això l'estètica literària del període), amb gran sensibilitat i habilitat literària. Dona un aire llegendari al present en evocar el pas de les generacions, tal com insinua la idea última de la narració.

²⁴ nebotet: aquí probablement dialectalisme per nét.

en una casa de pagès a la vetllada, mentres lo porquer fa bullir la calderada,²⁵ apretant-la amb un bastó que fa força; la mestressa pitja les cols que bullen rabiosament en una gran olla, a benefici de l'ardor d'una grossa garbonassa²⁶ que sota lo seu cul crema, i l'amo va donant ordres al majordom o mossos. Assentat l'avi en l'ascó, banc o cadira, lo nebodet se posa ajupit o agenollat a sos peus, recostat de bocaterrosa a la falda de l'avi.

[...] Ara torna a fer-se lo sobredit: en aqueix cas se canvien i és bonic veure un avi amagat a la falda del nebodet, cantant aqueix tot picant-li l'esquena.²⁷ Los demés de la família tot sovint se rebenten de riure ("Costums populars del Vallès", XI: «Tim, tam»; Butlletí, n. 52, gener de 1883, p. 13-14).

20

Si el fragment que acabem de transcriure és indicatiu de l'ambició literària de Plantada, de la seva tirada cap a mirar d'embolcallar el lector en un ambient tradicional, generacionalment repetitiu, històric..., encara més oportuna serà la manera com ens introdueix en l'àmbit popular d'un antic romanç medieval, «La Porqueirola», fossilitzat en la vida quotidiana de la dona vallesana. La reiteració obsessiva de les tasques femenines dins i fora de la llar ens acompanyarà, ben bé, fins al llindar de la llegenda:

Aquesta cançó, per lo general, és cantada solament per les dones d'aqueixa rogalia durant les seves feines ja domèstiques, ja del camp.²⁸ Aixís és que la refilen, ja posades en un para-sol a l'hivern, o a l'estiu en una corrent de fresca marinada adobant o fent nou; filant o fent mitja; rentant los plats o fent bugada; ja al mig dels sembrats xarcolant²⁹ amb lo magallonet; ja arrencant faves, favons, veces, mongetes; segant amb la falç³⁰ ordís i blats que hagen quedat petits; ja esporgant, esbrotant i ensofrant vinyes; collint raïms, fent garbons; en una paraula, en totes aquelles feines que no poden conseguir los braços dels hòmens, no parant des que es comença a fer clar, o abans moltes vegades, fins que es fa fosc. D'aquell modo sembla que adquireixen forces per a poder suportar la fatiga que fan, que sembla major de lo que permet llur naturalesa; si bé dec dir que, de tant en tant, passen algun rato critiquejant lo que succeeix en lo poble; los festeigs que hi ha; explicant les donzelletes llurs amors, les casades llurs alegries o penes i les de més edat llurs més o menos interessants històries ("Costums populars del Vallès", II: «La Porqueirola»; Butlletí, n. 44-45, maig-juny de 1882, p. 110-113).

Des del punt de vista associatiu, com a lema de batalla adreçat sense por envers els consocis de rang superior en l'estructura de l'AEC, la conclusió de Vicenç Plantada al romanç medieval és

²⁵ calderada: «Menja consistent en una barreja de segó o farina de blat de moro o patates esclafades, amb aigua, que es dona als porcs, a les vaques de llet i als vedells (DCVB, s.v.: «Calderada» = «Abeurall»).

²⁶ garbonassa: gros feix de branques primes que serveix per fer foc.

²⁷ Molt emotiva aquesta imatge, que ens ajuda a entendre el caràcter de l'autor, la seva bonhomia.

²⁸ Molt més que no pas al text anterior, aquí es fa evident la voluntat d'intensificar l'aspecte llegendari de la vida quotidiana, gràcies a aquest estil repetitiu, acumulatiu, de la feina tradicional de les dones que, al capdavant, el portarà a les cançons i a les èpoques antigues (notem la simpàtica presència de les dones de més edat, amb les seves anècdotes històriques, expressada també aquí de manera irònica).

²⁹ xarcolant: netejant els sembrats de males herbes.

³⁰ falç: escrit *faus*.

ben bé un sincer programa d'intencions: «Servint aqueix preàmbol de capçal de les cançons antigues, com aquí diuen, que confio recollir en mes excursions per aqueixos pobles». No farà ben bé això: ara anomena de nou excursions les sortides que sovint ha de fer pels entorns de Mollet per motius professionals. I més que no pas antics romanços i cançons antigues, recollirà jocs d'infància, creences i corrandes vallesanes. Ara bé, interessats com estem a estirar el fil del llegendari històric i personal de Plantada, aquí deixarem de banda aquest vessant folklòric del nostre autor.

Abans d'això, però, ens interessa destacar el fet que el mateix 1882 Vicenç Plantada, amb Cels Gomis i Josep Cortils, s'encarregarà de la recollida de certes cançons populars que, en número total de tretze, formaran un «Aplec de cançons populars catalanes», aparegut a l'*Anuari de l'AEC* el 1883.³¹ Per a fer realitat aquest projecte, escriu Emili Samper, «la Junta Directiva d'aquesta entitat va designar Francesc de Sales Maspons i Labrós “perquè ordeni i anoti estes cançons amb sa reconeguda competència per a eixos estudis”» (Oriol-Samper 2017: 46).³² Es tracta del primer cop que trobem Francesc Maspons en relació amb Vicenç Plantada. La col·laboració entre els dos folkloristes serà a partir d'ara decididament fecunda.

7. Vicenç Plantada i Francesc Maspons, excursionistes a Mollet (1882-1883)

L'any 1883 l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana* va publicar també un text de Francesc Maspons dedicat a una excursió personal que l'havia dut, durant la tarda i vespre de la nit de Sant Joan de 1882, *De Mollet a Bigues*.³³ Efectivament era pràctica habitual a l'Associació que l'*Anuari* recollís discursos i memòries d'interès pronunciats durant l'any precedent, tant si havien trobat cabuda com si no al Butlletí. Gràcies a aquesta excursió, els dos folkloristes s'hi van trobar.

Francesc Maspons coneixia el territori vallesà, des del moment que la seva casa pairal era prop de Mollet, a Bigues. Per arribar-hi cada estiu, per tant, estava acostumat a baixar del tren a Mollet (tal com feien tots els excursionistes que, sortint de Barcelona, volien endinsar-se per aquest sector del Vallès) i prosseguir en tartana per la carretera de Sant Feliu de Codines fins a destinació. Avui, però, farà el camí a peu, i així podrà permetre's petites marrades per satisfer la seva habitual curiositat. Per a això no necessitarà cap guia ni cap punt de referència a Mollet: no cal que Vicenç Plantada dugui a terme també aquest cop la seva grisa missió d'hospitalari soci delegat.

Ara, tot pujant pel camí de Palau-dàries cap a Plegamans, en direcció a

³¹ Ferran Pérez (Plantada 1997-98: 105-106) atribueix a Plantada només una d'aquestes cançons, que no és més, encara, que una segona versió d'una altra present a l'«Aplec».

³² El paràgraf citat d'Emili Samper continua així: «L'aparició de l'aplec en aquest moment concret va ser una fita important. L'any 1882 s'havien publicat les darreres obres folklòriques d'autors pertanyents al folklore literari», és a dir, Francesc Pelagi Briz, Maria de Bell-lloc i Manuel Milà i Fontanals (Samper 2017: 46). Amb això s'obrirà definitivament la porta al folklore excursionista, dins del qual s'inscriu plenament Vicenç Plantada, contra Francesc Maspons, que ha fet de pont entre les dues tendències dels estudis folklòrics de finals del segle XIX.

³³ Extret de l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana* - 1882. Barcelona: Estampa de Jaume Jepús, 1883. Vegeu l'article «De Mollet a Plegamans amb Francesc Maspons. Un paisatge arqueològic i llegendari», en aquest mateix volum de Notes.

Caldes, Maspons passa pel costat del que quedava d'un antic dolmen (a ulls d'avui, probablement un menhir), actualment desaparegut. La gent l'anomenava Pedra Salvadora.³⁴ L'estranyesa de la presència d'aquella pedra insòlita al territori fa que els habitants se l'expliquin amb una llegenda. Vet aquí una de les versions que Maspons n'aporta:

Altra tradició més bonica encara el poble en conta [sobre la Pedra Salvadora]. Diu que una noia que un capaltard anava a atravesar lo Llobregat, se trobà amb forta revinguda que la'n privava i, desesperada, convenint-li atravesar-lo, cridà al seu socors el diable, que li prometé fer un pont amb tal que ella li dongués després la sua ànima. I ella

va convenir-hi, i diu que lo diable s'hi posà a treballar que era un trebull³⁵ de feina, diu que anava a buscar les pedres a Céllecs³⁶ i d'una volada les duia a puesto, que prompte alçà tota la fàbrica. Llavors la noia va espantar-se i, espordida, corregué cap a una casa de pagès, contà a la vella lo que li passava i eixa se n'entrà al galliner, agafà lo gall i amb l'espordiment va cantar-ne. Era quan lo dimoni s'ensopegava a passar per damunt d'aquell turó i, al sentir lo cant, deixà anar la pedra a terra i ell va enfonsar-se. I la noia fou salvada (Maspons 1882: 5-6).

Més enllà de la col·laboració dins l'«Aplec de cançons populars catalanes», que posava en contacte indirecte

Figura 5. La Pedra Salvadora, fotografiada el 6 de maig de 1934 per Antoni Martí Baster. Font: Arxiu Històric de Sabadell

³⁴ Per a la descripció de la Pedra Salvadora, veg. Ansó-Campoy (2007) i Bertran-Bosch-Tenas (2011), amb diverses fotografies i una bibliografia adequada.

³⁵ trebull: per tribull, un maldecap.

³⁶ Actualment Céllecs, un massís entre Vilanova del Vallès i Òrrius que delimita, alhora, les comarques del Vallès Oriental i el Maresme.

els dos folkloristes, no sabem quins podien ser, el juny de 1882, els contactes personals entre Maspons i Plantada. Les freqüents lectures dels "Costums populars del Vallès" a la seu de l'Associació no eren presencials: Vicenç Plantada feia arribar els seus textos per correu, i altri s'encarregava de llegir-los. Així i tot, Maspons tenia constància d'una referència de Plantada a la llegenda de la Pedra Salvadora, des del moment que comentant la diabòlica llegenda del dolmen aclareix en nota:

Aixís la té recollida nostre soci delegat de Mollet, D. Vicenç Plantada i Fonolleda, que tant de bo n'hi hagués un com ell a cada població de Catalunya de tan treballador i estudiós.

És decididament amable la picada d'ullet al consoci molletà, al qual agraeix no només la col·laboració folklòrica i associativa, sinó també les iniciatives locals que van arribant a oïdes del directiu: efectivament, amb les eleccions del 30 de juny de 1883 Francesc Maspons serà escollit president de l'AEC. Abans d'això, i després de la seva personal excursió de Mollet a Bigues, el nou president ha tingut ocasió de presenciar dues lectures de materials procedents de Mollet, per mà de Vicenç Plantada: «Una excursió particular al menhir de Gallecs»³⁷ (10 de novembre de 1882) i «Excursió a la Pedra Salvadora» (5 de març de 1883), totes dues inèdites i actualment irrepetibles.

Sembla ben bé que es tracti de conferències encarregades –o bé no dels tot casuals, si volem dir-ho així. De qualsevol manera, se'ns fa evident que en aquest context de lectures

vallesanes Maspons havia pogut accedir a la versió de Plantada relativa a la llegenda demoníaca de la Pedra Salvadora, i fins i tot consultar el manuscrit original (custodiat a l'Arxiu). I com que les notes, com veurem tot seguit, corresponen a l'any 1883, Maspons hauria pogut afegir la referència al volenterós consoci i reconèixer-li la paternitat de la llegenda: «Aixís la té recollida nostre soci delegat de Mollet».

Vet aquí, doncs, que Plantada i Maspons al capdavant han coincidit en un interès comú: el territori i el folklore molletans. Aquesta serà la llavor d'altres projectes de més alta volada.

Podem deduir, a més, que en la seva comunicació sobre «Una excursió particular al menhir de Gallecs» Plantada tractà sobre la presència de pedres erràtiques al territori de la delegació que dinamitzava. Interessats per aquesta singularitat geològica, un grapat d'excursionistes convocaren una sortida col·lectiva a Gallecs, inicialment prevista per al 4 de març de 1883, que no es va poder dur a terme, a causa del mal temps, fins al 8 d'abril. Francesc Maspons, responsable de l'acta d'aquesta «Excursió col·lectiva a Gallecs», enceta així la seva justificació:

L'actiu delegat de Mollet D. Vicenç Plantada i Fonolleda havia escrit que en terme de Gallecs havia vist una grossa pedra que en son concepte podia ésser un bloc erràtic, com també podien ser-ho algunes altres pedres d'aquells voltants. Amb eixa coincidència l'Associació va acordar fer-hi una excursió (Butlletí, n. 86, novembre de 1885, p. 219-223).

³⁷ Es refereix a la Pedra de Gallicant o Pedra de Can Traïdor, avui desapareguda. Trobareu una descripció a Bertran-Bosch-Tenas (2011).

Figura 6. La mateixa estació, fotografiada a la dècada de 1910, on anys abans –el 8 d'abril de 1883– Plantada va rebre als membres de l'Associació d'Excursions Catalana. Font: Jordi Mas i Gómez

24

Si Plantada ho havia escrit, vol dir que també en aquesta ocasió Maspons ho havia sentit durant la lectura pública de la crònica del molletà.

Ja hem assenyalat que el dia previst per a la sortida, el 4 de març, les condicions atmosfèriques van fer avortar el projecte. De manera que la conferència de Plantada llegida l'endemà, «Excursió a la Pedra Salvadora», representava una mena de compensació, des del moment que aquesta era, precisament, una de les pedres erràtiques presents a les serres de Mollet que hom tenia previst de visitar en persona.

L'acta de l'excursió és sobria en les seves formalitats, però ens informa sobre una novetat d'interès; aquest cop Plantada no es limitarà a fer d'am-

fitrió: «A les 6 h del matí arribarem a l'estació de Mollet, on trobarem a l'esmentat senyor Plantada, qui ja ens esperava i ens acompanyà tota l'excursió». Ha participat a l'acte amb tots els seus drets de membre de l'Associació d'Excursions Catalana i de responsable de la delegació de Mollet.³⁸

8. Vicenç Plantada, guia de Maspons a Gallecs i a la serra de Palaudàries (1883)

Tot seguit analitzarem com pogué influir Plantada en el llegendari molletà de Maspons. Abans, però, convé que ens aturem a recordar un costum editorial generalment difós entre oradors: és clar que un text publicat no ha de coincidir necessàriament amb el text precedentment llegit en pú-

³⁸ Potser és com a conseqüència d'aquesta excursió que arribà al Museu un nou donatiu. Escriu Ramon Arabia: «Un altre fragment [de làpida] fou trobat per una casualitat [a Mollet] per l'Associació i és avui propietat seva, estant depositat en lo Museu de Santa Àgata de Barcelona baix lo número 307» (Butlletí, n. 63, desembre de 1883, p. 248).

blic; i en aquest sentit, no hi ha dubte que l'apartat de notes de *De Mollet a Bigues*, relatiu al 1882, és poc anterior al moment de la seva publicació (post. juny 1883). Ja ens ho feien imaginar una sèrie d'incongruències que no cal que aquí analitzem; n'hi haurà prou amb assenyalar que en una nota ens topem amb una citació aparentment anacrònica. L'autor aclareix, tot recordant el dolmen de Vallgorguina: «Escrites les precedents ratlles, l'infatigable consoci Arthur Osona [...] trobà un altre [dolmen] que el poble anomena *Pedra arca*. Segons l'acta de dita excursió, se compon de la pedra plana i de sols dos sustentàculs». Ara bé, Artur Osona no farà aquesta excursió fins al 8 d'abril de 1883 i l'acta serà publicada al núm. de maig-juny del *Butlletí*.³⁹ Entre l'excursió de Mollet a Bigues de la nit de sant Joan de 1882 i la publicació de la crònica d'Artur Osona, el juny de 1883, Maspons ha tingut un any de temps per enriquir la seva informació i afegir notes al text:⁴⁰ ha tingut accés a les dues conferències de Vicenç Plantada i l'ha escoltat atentament durant l'excursió que el 1883 va durlos junts a Gallecs i, ell per segon cop, a la serra de Palaudàries.

Comparant algunes notes escollides amb les cròniques de les dues excursions de Maspons, la primera en solitari i la segona guiata per Vicenç Plantada, deduïm quina informació pogué aportar el molletà al president de l'AEC. La primera dada, i alhora la més important, consisteix en els blocs erràtics de què va tractar Plantada

a la seva conferència «Una excursió particular al menhir de Gallecs»; blocs que provocaren gran interès i que motivaren l'excursió.

Cal tenir en compte que cap dels dos excursionistes no podia saber que els homes del neolític eren capaços de desplaçar pedres monumentals per tal de fer-ne l'ús desitjat en el lloc escollit. De manera que hom considerava que el desplaçament de la pedra granítica, de muntanya, a un territori terrós només s'explicava fent recurs a les forces de la natura (i, en ambients populars, a certes forces màgiques). Més que no pas un error de caràcter geològic (que ho és), aquí considerarem aquesta creença com una nota llegendària.

Maspons només empra l'expressió en qüestió, *bloc erràtic*, en una nota a *De Mollet a Bigues*, en descriure la pedra de can Falguera:⁴¹

És simplement una pedra molt grossa, rodona, posada allí a l'atzar sense cap altra que pels voltants l'acompanyi, ni puga d'ella endevinar-se d'on és vinguda. [Nota:] L'amo de la terra on se troba eixa pedra l'anomena «Pedra del Diluvi». Sia com se vulga, és indubtable que sols les aigües pogueren dur-la allí, salvant grans altures i distàncies, i crec sens cap dubte que pot ben dir-se que és un bloc erràtic (Maspons 1883: 9-10, n. 1).

I es va convèncer tant de la bondat de l'expressió de Plantada que l'any següent, en la crònica de l'«Excursió col·lectiva a Gallecs», va esplanar-se literàriament fins al punt de fantasiejar un paisatge catastròfic:

³⁹ «Excursió particular al Corredor. Dòlmens de Pedra Gentil (Vallgorguina) i Pedra Arca» (*Butlletí*, n. 56-57, maig-juny de 1883, p. 188-196).

⁴⁰ Naturalment, no totes les notes són tardanes. En una ocasió l'autor es refereix al «present any 1882».

⁴¹ Maspons també deu tenir constància del nom popular de la «Pedra del Diluvi» a través de Plantada: els simples excursionistes de passada no coneixen, naturalment, els particulars de les famílies que viuen escampades al territori.

Eixes pedres [menhirs i restes de dòlmens visitats] poden considerar-se com blocs erràtics. Enlloc algun de tot aquell terreny hi ha pedra granítica; en canvi aquesta abunda molt en les muntanyes de la costa, sobretot cap amunt d'elles. No hi ha més que passar-hi, siga per allí on se vulga, per a convèncer-se'n: sobretot en la muntanya de Nostra Senyora del Corredor, per tot arreu s'hi veuen grossíssims blocs de pedra de dita llei. Doncs bé [...], se convencerà qualsevol de que hi degué haver una gran avinguda d'aigües que entraren pels indrets de dita muntanya del Corredor i llençaren les pedres cap endintre, i per cert que degué ser una avinguda grossa i de força, si no fou més o menys continuada, doncs precisament la pedra més grossa, que com he dit és la de can Falguera, és la més lluny i la més alta de totes, gairebé a dalt de la serra. Verdaderament, admiren les evolucions que hi degué haver en la naturalesa abans la terra no fou definitivament sentada, i la força de les mateixes. Qui és capaç de figurar-se aquelles moles de pedra, arrencades senceres de les muntanyes i nedant per entremig d'impetuoses aigües cap a dalt d'aquelles serres per a quedar clavades allí com perenne testimoni de la grandiositat de la naturalesa? (*Butlletí*, n. 86, novembre de 1885, p. 222-223).

O de la grandiositat de l'home, afegiríem nosaltres; de la grandiositat de les gestes humanes.

Un altre tema que pot tractar-se d'una influència de Plantada en l'opuscle de Maspons *De Mollet a Bigues* és el de l'existència d'un estany primordial a Gallecs. En trobem la prova en una altra nota del biguetà, aparentment posterior a la redacció del text:

Com a prova de l'estany que va haver-hi, la casa més antiga, que és posada a certa altura, sens dubte al

límit d'allí on aquell devia arribar-ne, s'anomena encara a can Estany (Maspons 1883: 8, n. 1).

El 1883 Vicenç Plantada acompanyà el seu consoci a aquesta masia. A la seva crònica, sense major informació, Maspons repetí les dades que havia conegut gràcies al molletà:

A les 9h 48m sortírem d'aquella bonica estada i, agafant per darrera de la iglésia, en direcció N.O., pujàrem cap a la serra de detràs i amb 25 minuts fórem a la casa coneguda per ca l'Estany. Diuen que és la casa més antiga del poble i que porta aquell nom perquè estava sobre l'estany, arribant fins prop d'ella mateixa les aigües (*Butlletí*, n. 86, novembre de 1885, p. 222).

Podríem afegir encara altres notes que donarien major ressonància al nom de Vicenç Plantada a mesura que l'acosten a l'obra del president de l'AEC. Però com que no tenen caràcter literari ni legendari, aquí les deixarem de banda.

9. «Lo Turó de la Bandera» (1883)

Tots aquests èxits personals de Vicenç Plantada —ara amic del president i mereixedor del seu sentit reconeixement públic— l'ajuden a sentir-se cada cop més segur d'ell mateix i de les seves habilitats, de manera que es creu preparat per seguir els costums literaris dels principals representants del folklore català del període. I ho farà, com és lògic, amb el seu estil propi, amb el seu tarannà natural: si ells recullen i transmeten breus llegendes populars que han recollit al llarg d'excursions, el senzill mestre i veterinari molletà es referirà en canvi al seu llegendari familiar, en el qual ha nascut i crescut, a la seva història personal i la història local per difondre-les amb

l'estil llegendari propi d'una conversa com qui diu espontània. No inventa un conte: de la mateixa manera que és capaç de fer llegendària la vida quotidiana —ho hem vist més amunt—, ara fa no llegenda històrica, sinó que proposa una història llegendària referida a la Guerra de la Independència, del Francès o de l'any vuit. I tot a partir d'una curiositat topogràfica, com més amunt ho ha fet amb el nom de Montmeló: ara vol explicar al lector l'origen del topònim *turó de la Bandera*, molt difós a Catalunya i present a Sant Fost, ben a prop de Mollet.

La llegenda de Plantada «Lo Turó de la Bandera (Guerra de la Independència)» va ser llegida als bancs de l'AEC el 18 de maig de 1883. Firmada el mes d'abril, la seva redacció havia estat per tant molt propera a la recent excursió col·lectiva a Gallecs. L'entitat, però, no s'ocupà de la publicació del text: va fer-se'n càrrec el diari *La Renaixensa* (n. 26, 1883, p. 201-204),⁴² amb el qual el nostre corresponsal de Mollet col·laborava des de la seva fundació. Plantada hi recordava els actes heroics dels milicians locals Gaietà Ventalló i Pere Falguera, el Mestre.

Les primeres paraules de la contalla són clarament adreçades als seus consocis, tot i que s'obren generosament al fenomen conjunt de l'excursionisme català. Ens sembla un paràgraf prou interessant:

Ara que va extenent-se tant la idea excursionista, gràcies a l'activitat de les associacions Catalana i Catalanista de Barcelona⁴³ i lo Ratpenat de València, me sembla que no deixa de tenir interès, baix lo punt de vista històric, que descrigui l'origen del nom Turó de la Bandera, que crec se troba en alguns termes de Catalunya,⁴⁴ aixís com alguns episodis que amb ell se relacionen.

Orgullós de la informació aportada al seu escrit, deu anys més tard Vicenç Plantada escriurà encara a les pàgines de *La Renaixensa* una crítica irònica envers l'autor d'un popular calendari, que havia plagiat el seu article directament de la revista:⁴⁵

Agraeixo al senyor J.F.I. que en lo calendari «Ermità dels Pirineus» dongui a conèixer a en Gaietà Ventalló, fill d'aqueix poble [de Mollet], citant alguns dels seus fets durant la Guerra de la Independència. Tots los d'aquí que ho llegeixin creuen que ho copià de la revista de *La Renaixensa*, any XII, planes 202 i 203; sols que, per a que no es pugui dir que és traduït literalment, troben féu algunes modificacions, com traslladar la Creu Vermella i l'Hostal del Prat un quilòmetre més avall que era la primera i és lo segon, i el modo com en Ventalló féu la sorpresa. Considero no serà per demés citar ara que també mereix un record en Pere Falguera, coetani del Gaietà, perquè obrava im-

⁴² *La Renaixensa*, n. 26, 1883, p. 201-204. Per a la lectura del text remetem a Plantada 1997-98, II: 69-72. En aquest mateix volum són transcrits altres relats històricollegendaris del nostre autor, apareguts a *La Renaixensa*: «Batalla de Mollet» (1883) i «Un episodi de la Guerra dels Matiners» (1898). No podem afegir-hi res de nou respecte del que consignem al cos d'aquest treball. En tot cas, val la pena de tenir en compte l'incipit de la «Batalla de Mollet»: «Vaig a descriure aquella batalla tal com la sentí contar moltes vegades a les persones que la presenciaren. Avui encara hi ha viu en Ramon Ros, qui havent-la llegida, la trobà exacta».

⁴³ És a dir, l'Associació d'Excursions Catalana i l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.

⁴⁴ A la mateixa comarca del Vallès Oriental hi tenim, per exemple, els turons de la Bandera del Montseny i de Montmeló.

⁴⁵ *La Renaixensa*, 7 de gener de 1893. Sense amagar-se gaire, Plantada firma la notícia amb l'acrònim «V.P.F.». Transcrivim l'article a partir de l'edició a càrrec de Ferran Pérez (Plantada 1997-98, II: 127).

pulsat pel mateix esperit patri, com se prova en la revista i planes citades.

10. Vicenç Plantada, un consoci apreciat (1883-1885)

Després del primerenc reconeixement públic a càrrec de Francesc Maspons, no ens venen ara de nou les periòdiques mostres d'estima envers Plantada per part de la redacció del *Butlletí*. La secció dedicada als costums populars del Vallès s'havia consolidat i els lliuraments eren cada cop més freqüents i els articles més llargs i articulats. Les lectures mai no mancaren al llarg dels anys, i amb elles Plantada difonia no només temes que Francesc Maspons estimava particularment,⁴⁶ sinó que li permetien d'expressar aquella bonhomia que ja li endevinàvem, una certa aristocràtica ingenuïtat. Vegem, per exemple, amb quina innocència descriu un nen molletà que juga sol a pilota:

Amb la pilota un noi s'hi diverteix passant lo temps de varies maneres: ja tirant-la a una paret, encara que siga dintre una casa; ja anant fent-la rebotre amb la palma de la mà dreta, tant si la deixa sacar⁴⁷ com si li dona lo cop mentres és enlaire; ja anant per lo carrer tot caminant, tirant-la enlaire i quan baixa amb la mateixa palma donant-li cops per a enlairar-la de nou, durant això fins que cau a terra, en qual cas lo noi mateix se considera que ha perdut i ha de tornar a començar ("Costums populars del Vallès", XXX: «Pilota. Joc d'un noi sol»; *Butlletí*, n. 77-78, febrer-març de 1883, p. 52).

Admirable. Trobo que les coses no han canviat gaire a Mollet. Però calia consignar-ho..., tal com fem també nosaltres.

Naturalment aquest insòlit "costum popular" no aconseguí cap mena de transcendència; sí que l'aconseguí, en canvi —ara ho veurem—, el joc del «titllo» en la seva versió local, que nosaltres en diríem l'«eixarranca». Plantada fins i tot n'havia proposat una figura al núm. de desembre de 1882 del *Butlletí*. Les coses anaren de la següent manera.

La redacció del *Butlletí*, en la persona de Ramon Arabia, es va sentir ofesa o, si més no, sorpresa que la *Biblioteca de las Tradiciones Populares Españolas* (Sevilla 1884), obra dirigida per Antonio Machado Álvarez, pare del poeta, no es referís al titllo de Plantada:

D. Sergio Hernández de Soto [en un volum de la *Biblioteca de las Tradiciones Populares Españolas*] nos ofereix 127 *juegos infantiles* d'Extremadura perfectament explicats i confrontats amb los similars d'altres punts d'Espanya, França i Itàlia, acompanyant ademés una làmina explicativa del joc de *La Rayuela* amb 24 maneres de jugar-li en diferents punts: no hi ha lo corresponent català de Titllo, que explicà lo Sr. Plantada (*Butlletí*, n. 79, abril de 1885, p. 91).

És per aquest motiu, diu, que ell mateix s'havia adreçat al reconegut antropòleg i folklorista, aleshores catedràtic a la Institución Libre de Enseñanza, per tal d'aclarir les coses: «Ja havem escrit a dit Sr. Machado la referència al joc de Titllo, publicat per lo Sr. Plantada en nostre *Butlletí*» (n. 51, desembre de 1882, p. 232-233).

Considerem entranyable aquest interès tan actiu, participatiu envers el consoci molletà, home que conduïa un dels puntals de l'estructura del *butlletí* de l'entitat, els "Costums po-

⁴⁶ Ens referim sobretot als jocs, que també ell havia divulgat (Maspons 1874).

⁴⁷ si la deixa sacar: si la deixa rebotar.

pulars del Vallès”, una secció estimada. El veiem com una mostra d’apreci i afabilitat (recordaven el seu joc, exposat dos anys i mig enrere...), com l’hi veiem també nosaltres en les dues següents referències.

En la crònica relativa a una «Excursió particular a les serres de Bertí» l’autor recorda un element del paisatge que li havia cridat l’atenció,

los para-pedregades o deselectritzadors, col·locats en tots los punts culminants de la cinglera, des de S. Feliu de Codines fins més enllà de Gallifa, per a preservar de la pedra que tots los anys destruïa les collites i que, efectivament, des de que es col·locaren fa ja tres anys [= 1880], mai més ha tornat a fer mal. Los esmentats aparatos, los primers que es posaren a Catalunya i a Espanya, foren col·locats per la casa Dalmau, de Barcelona (Butlletí, n. 69-70, juny-juliol de 1884, p. 142-146).

Fins aquí res d’estrany, però a peu de pàgina una «Nota de l’Associació» aclareix un punt que considera oportú: «La idea de voltar d’aquestos para-pedregades (que ell anomena *priva-fer-pedra*) lo terme sobredit, se deu a nostre consoci D. Vicenç Plantada i Fonollada, de Mollet». Hi ha, doncs, una mà a la redacció (Maspons?) que coneix els interessos de Plantada envers els canons pirotècnics enemics de les pedregades, recorda les seves *Teorías para impedir la formación del granizo* (1880), comparteix aquella forma de progrés a favor de l’agricultura i, en definitiva, li vol reconèixer públicament la paternitat ideològica del projecte al Bertí-Gallifa.

Les relacions associativa i redaccional entre Plantada i l’AEC són, doncs, òptimes. El nostre mestre i veterinari complementa les seves obligacions

amb les aficions lligades a l’excursionisme i l’estudi del folklore. Com a mestre, porta endavant la seva escola privada, on continua proposant als seus alumnes, com a suport didàctic, un activisme ambiental dins de la societat infantil molletana protectora dels animals, que ell mateix havia creat: tema que es relaciona, tal com hem vist, amb la seva primera crònica a *La Renaixensa* i amb el seu primer article aparegut al *Butlletí* (1881); paral·lelament a això, com a veterinari, el seu amor envers els animals (que conviu amb l’amor a la cacera) l’havia dut ja en el passat a publicar *Algunos amigos íntimos del agricultor* (1880), on introduïa la idea dels animals útils a l’agricultura. Hi havia tornat amb un altre estudi, els «*Mamíferos del Vallés*» (1882), aparegut a l’*Anuari de l’Associació d’Excursions Catalana*. I havia estat decididament incisiu, si el record del seu ensenyament havia donat fruit a Blanes, on el delegat Josep Cortils havia d’escriure quatre anys més tard:

Era aquí desconegut l’ericiç fins l’any 1881, en què uns carrabiners trobaren un d’eixos petits mamíferos en la platja de Sabanell, pocs dies després un pastor n’agafà un altre, i des de llavors se n’han vist en diferents indrets del terme. És d’esperar que no s’impedirà la propagació d’un animallet inofensiu i que es compta entre los útils a l’agricultor (Butlletí, n. 80-81, maig-juny de 1885, p. 112-116).

A peu de pàgina, una nota remet a l’esmentat article de Plantada, «*Mamíferos del Vallés*». Una altra mostra de reconeixement, doncs, de part del consoci blanenc o d’aquella mà amiga a la redacció del *Butlletí*, rere la qual continuem imaginant-nos Francesc Maspons.

30

Figura 7. Alumnes de l'Estudi Vell amb el mestre Vicenç Plantada, dècada de 1900. Font: Maria Mercè Rota Humet

11. Vicenç Plantada i Francesc Maspons. Altres excursions (1884-1885)

El dilluns de Carnaval de 1884, Francesc Maspons i Valentí Almirall assistiren, amb un grup d'excursionistes de l'AEC, a la funció del ball de gitanes de Mollet, on coincidiren de nou amb els socis delegats Pere Altisench i Vicenç Plantada. Gràcies a la seva intercessió, aconseguiren un palc de primer ordre per a l'atenta observació de la dansa: el terrat de can Casarramona, a la plaça Major.⁴⁸ Tant Maspons com Almirall explicaren aquesta notable experiència en sengles articles posteriorment llegits als locals de l'Associació. Seguidament, aquestes conferències foren incloses a la *Miscelánea Folk-lórica*, de 1887, que representava el volum IV de la «Biblioteca popular» de l'Associ-

ció d'Excursions Catalana. L'estudi de Maspons resta encara ara un punt de referència per al coneixement d'aquesta dansa molletana i vallesana en general (Macià 2017).

L'any següent, quan Plantada travessava aquella mateixa plaça —que, per cert, segons escriu a la seva *Geografia local* (1893), era l'única a la localitat— va coincidir amb el Sr. Casarramona, fet que recordarà a la crònica sobre l'«Excursió a Sant Fausto de Capcentelles. Visita a la fàbrica de dinamita» (Butlletí, n. 111, desembre de 1887, p. 213-215), amb les següents paraules:

A les 3h t. del dia 29 de setembre de 1885 vaig sortir de casa per a anar a fer una visita a un matxo de dita fàbrica [de dinamita] que s'havia rostit

⁴⁸ Avui, plaça de Prat de la Riba

molta part de la pell amb l'àcid nítric que es buidà de les bombones rompudes de resultes d'un volco dins de Sant Fausto. Al passar per la plaça, en Jaume Casarramona, hereu de la casa del terrat que amb tanta amabilitat nos deixà lo dilluns de Carnestoltes per a que los excursionistes poguessen veure lo ball de les Gitanes.

Tot i aquesta insòlita i aventurosa arrencada, la crònica de l'excursió (que no ho és) no ens ofereix cap altre interès. És més, ens encurioseix el fet que Plantada decideixi de difondre una passejada de valor insignificant, una sortida professional per medicar (o sacrificar) un cavall ferit en una fàbrica. La crònica no fa referència a la tornada cap a Mollet, ni s'al·ludeix en cap altra ocasió al company de xerrada durant el camí d'anada. I publicada dos anys després de viure's aquella monòtona experiència... representa simplement un fragment de record.

De fet, se'ns fa evident que Plantada vol omplir un buit redaccional, necessita recordar als lectors del Butlletí (que són, naturalment, la Junta directiva i els consocis de l'AEC) que la seva activitat excursionista és encara viva, que la delegació molletana de l'Associació és activa encara. Però malgrat aquest entusiasme i els seus èxits personals, de fet ara ja no es pot parlar de bo de bo d'una veritable delegació molletana, sinó simplement d'una activitat informativa a càrrec d'un cronista i consoci no *resident* sinó *local*, que ja no dinamitza ni l'excursionisme ni l'activitat associativa a Mollet. Col·labora i continuarà col·laborant, això sí, amb el Butlletí de l'AEC.

12. Entre donatius, conferències i excursions (1886)

El cant del cigne, si volem, o més senzillament una reminiscència d'allò

que havien estat els anys de glòria de Plantada al capdavant de la delegació (1881-1885), assumiria els tons foscos i humils d'un encàrrec de funcionariat si no fos que una amistat sincera continuava apropant Francesc Maspons i Vicenç Plantada. A l'acta d'una «Excursió col·lectiva al Farell» celebrada el 28 de febrer de 1886, Francesc Maspons va escriure:

Érem lo Sr. Arabia i jo. A Mollet devíem trobar el Sr. Plantada (D. Vicenç), delegat de l'Associació, mes una d'eixes anomalies tan comuns en Espanya féu que dit senyor no hagués rebut la carta d'avís, la qual dormia lo somni dels justos en la carteria de dit poble. [...] No trobant el senyor Plantada en l'estació, anàrem a casa sua, en la que nos convidà a esmorzar.

Malgrat haver-los d'obrir la casa d'aquesta manera tan afable com inesperada, Plantada ja havia predisposat allò que havien de menester els membres del directiu que arribaven de Barcelona: un bon guia que... un cop a Caldes de Montbui els tornés a convidar a esmorzar:

[A l'estació] trobarem lo guia que ens havia preparat lo Sr. Plantada, conegut per lo Roig, qui treballa en l'estació, i després d'haver-nos previngut de minestra [...] anàrem a sortir per l'antic pont romà de sobre la Riera (Butlletí, n. 100, gener de 1887, p. 2-5).

Però res més que això. Vicenç Plantada és un home de pocs interessos però intensos, obsessius, duradors per a tota la vida. No abandonarà l'Associació Catalana d'Excursions, però hi adaptarà el seu propi tarannà, que no és veritablement excursionista sinó associa-

tiu, col·laborador, i se centrarà exclusivament a complir amb els seus compromisos i portar endavant les iniciatives consolidades.

Abans d'això, però, encara un altre cant del cigne, ben bé com si es tractés d'un retorn als orígens, a la humilitat natural. I és que trobem entre els donatius que l'Associació rep (i accepta!, i classifica i numera...!) un niu de vespes i un altre d'oriols, de part naturalment de Vicenç Plantada. Com que ara ja coneixem el metòdic molletà, intuïm que aquests nius han de tenir relació amb alguna nova activitat associativa i, en efecte, l'hem endevinada: el desembre de 1886 apareixia a les pàgines del Butlletí (n. 98-99, novembre-desembre de 1886, p. 209-210) un article de Plantada dedicat a la «Vespa d'olla. Nota per a il·lustrar la Fauna del Vallés». Hi llegim, entre descripcions de caràcter naturalista, els següents paràgrafs directament relacionats amb els obsequis esmentats:

[Resulta] molt difícil trobar un niu sencer [de vespa d'olla]. En lo desembre últim tinguí la satisfacció de recullir-ne un (no ho havia pogut lograr mai) en la propietat de casa Crus de Gallecs, sufragànea i terme municipal de Mollet, lo que he tingut lo plaer de que haja sigut acceptat per a figurar en lo Museo de l'Associació d'Excursions Catalana.

[Nota:] Lo mateix m'ha passat amb los nius d'oriols: lo primer que he vist fou lo que l'hereu Torrents de Sant Fausto tingué l'amabilitat de regalar-me l'estiu passat, lo que també he entregat per a lo Museo de l'Associació.

Una futura donació de Plantada a la Biblioteca (1888) tindrà relació directa amb la literatura popular, de canya i cordill: entre opuscles de caràcter administratiu hi trobem els «Goigs del gloriós màrtir sant Valerià» (una versió dels quals ja havia donat ell mateix l'any 1881), una «Cançó nova d'una noia de Tortellà» i una «Cançó nova d'un viudo»

13. Cap a la desaparició (1887-1890)

Les col·laboracions amb el diari *La Renaixensa* representen una altra de les tenaces i ininterrompudes activitats de Vicenç Plantada. Durant aquests anys hi publicà un seguit d'històries que, si bé tenen totes un aire llegendari, com és costum en els escrits del nostre autor –fins i tot en els originals–, no són fàcilment classificables: «Una cacera en una Nit dels Morts» (1884), «Història d'un bufarut en lo Baix Vallès» (1886), «Un episodi de la Pineda Fosca» (1887) i «Una bruixa estranya» (1887): creences, supersticions, rondalles, contes populars...⁴⁹ De fet, no trobarem nous materials pròpiament llegendaris fins a la publicació de la crònica de l'«Excursió al Castell de Brocà»,⁵⁰ a la qual dedicà els dies 24-26 de juny de 1888. Aquesta fou, al capdavant, una excursió llarga i complexa, però la narració consisteix essencialment en la fixació d'un itinerari, en la seva descripció, amb observacions sistemàtiques sobre les dificultats materials del camí. Entenem, alhora, que com l'excursió a la fàbrica de dinamita de Sant Fost, també en aquest cas Plantada ha dut a terme l'empresa endut per interessos privats, professionals: buscar

⁴⁹ Per a la lectura dels textos remetem a Plantada 1997-98, II: 75-85 i 90-95.

⁵⁰ Guardiola de Berguedà

aigua subterrània amb els seus arja famosos electroscopis. És per això que ens sorprèn trobar-hi de sobte les següents interessants referències al llegendari local:

Al N. [del Castell] hi ha, a uns tres quarts, la capella de Sant Marc. [...] Es conta que un dia sant Marc es trobava a la capella de Santa Cecília de Riutort: li devia convenir ser prompte a la seva capella, doncs que amb una gambada va pujar als Castellassos i amb una altra a Sant Marc. Va apretar tant lo peu a Castellassos que encara la roca guarda lo clot. També contenen que un dia faltà lo calze de Santa Cecília esmentada: lo trobaren a Aussege, un lo comprà i tornà a la sufragànea de Brocà.

[El fuster que feia de guia] em digué que los quatre ponts que hi ha en la vila [de la Pobla] per a passar d'uns carrers als altres sobre lo Llobregat, lo poble diu que els feren los moros (Butlletí, n. 121-123, octubre-desembre de 1888, p. 282-286).

Pel que fa a les excursions del període, restà inèdita «Una excursió a Castellruf», llegida a la seu de l'AEC el 12 de juny de 1888; i dins de la secció «Costums populars del Vallès», que durant els tres darrers anys (1888-1890) va deixar de banda els jocs de la mainada per tal d'especialitzar-se en els «Costums que s'han perdut», restaren també inèdites al Butlletí les lectures del «Folklore del Vallès» (31 de gener de 1889) i unes «Cançons populars del Vallès», amb música del també molletà Joan Rota i Castells (12 de març de 1889).

I tot seguit, un sobtat canvi radical: de la fusió, al capdavant, de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana, l'any 1890, va néixer el Centre Excursionista de Catalunya, de manera que el Butlletí de l'AEC es va deixar de publicar. Vicenç Plantada emprendreà ara una nova i molt més moderna activitat de col·laboració amb les emanacions culturals i socials de la nova realitat política que començava a insinuar-se.

Bibliografia

- ANSÓ-CAMPOY (2007): Judith Ansó Ros, Glòria Campoy Collado, «A propòsit de la Pedra Salvadora». Notes, 22 (2007). Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, p. 17-28.
- BERTRAN-BOSCH-TENAS (2011): J. Bertran, J. Bosch, M. Tenas, «Els menhir del Baix Vallès». Notes, 26 (2011). Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, p. 121-148.
- MASPONS (1874): Francesc Maspons, *Jochs de la infància*. Barcelona: Estampa de Frederich Martí.
- MASPONS (1881) [= 1882]: Francesc Maspons, «Lo Vallès». Extret de l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana - 1881*. Barcelona: Estampa de Jaume Jepús, 1882.
- MASPONS (1882) [= 1883]: Francesc Maspons, «De Mollet á Bigas». Extret de l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana - 1882*. Barcelona: Estampa de Jaume Jepús, 1883.

- ORIOI-SAMPER (2011), Carme Oriol, Emili Samper, *Repertori biobibliogràfic de la literatura popular catalana: el cicle romàntic*. Col·lecció Biblioteca Digital, 5. Tarragona. Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili. Versió digital.
- ORIOI-SAMPER (2017): Carme Oriol, Emili Samper, ed., *Història de la literatura popular catalana*. Patrimoni Literari, 2. Alacant, Palma, Tarragona.
- PÉREZ (1994): Ferran Pérez, «Comentari a "Una cassera en una nit dels morts" de Vicenç Plantada». Notes, 8 (1994). Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, p. 131-136.
- PÉREZ (1995): Ferran Pérez, «Els orígens de l'excursionisme a Mollet del Vallès». Notes, 9 (1995). Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, p. 75-87.
- PÉREZ (1997): Ferran Pérez, «Biografia de Vicenç Plantada», dins *Plantada 1997-98*, I: 15-65.

- PLANTADA (1997-98): *Obres completes de Vicenç Plantada*, ed. Ferran Pérez i Gómez, 2 vols. Centre d'Estudis Molletans: Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona.
- PLANTADA (1880): Vicenç Plantada, «Mamíferos del Vallés». *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana* - 1882. Barcelona: Estampa de Jaume Jepús, p. 567-570.
- PLANTADA (1880): Vicenç Plantada, *Algunos amigos íntimos del agricultor*. Barcelona: N. Ramirez.
- PLANTADA (1880): Vicenç Plantada, *Teorías para impedir la formación del granizo y el desarrollo del viento en los días tempestivos*. Barcelona: N. Ramirez.
- PLANTADA (1893): Vicenç Plantada, *Geografía local de Mollet del Vallés: ab noticia geográfich-escolar dels pobles dels encontorns y son mapa topográfich*. Barcelona: Lluís Tasso.
- SAMPER (2013): Emili Samper, *De l'anarquisme al folklore. Cels Gomis i Mestre (1841-1915)*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.
- SAMPER (2017): Emili Samper, «El període romàntic: Els inicis de l'interès per la literatura popular a Catalunya». Dins Oriol-Samper 2017: 15-60.